

זנב לאריות ולא ראש לשועלים

מסכת אבות פרק ד משנה טו – המקור בפרקי אבות

רבי מתיא בן חרש אומר: הוי מקדים בשלום כל אדם והוי זנב לאריות ואל תהי ראש לשועלים.¹

מסכת סנהדרין פרק ד משניות ג-ד - סדר הישיבה וההתקדמות

סנהדרין היתה כחצי גורן עגולה כדי שיהו רואין זה את זה.² ושני סופרי הדיינין עומדין לפנייהם אחד מימין ואחד משמאל³ ... ושלוש שורות של תלמידי חכמים יושבין לפנייהם: כל אחד ואחד מכיר את מקומו.⁴ היו צריכין לסמוך,⁵ סומכין מן הראשונה. אחד מן השניה בא לו לראשונה, ואחד מן השלישית בא לו לשניה, ובוררין להן עוד אחד מן הקהל ומושיבין אותו בשלישית.⁶ ולא היה יושב במקומו של ראשון, אלא יושב במקום הראוי לו.⁷

תלמוד בבלי סנהדרין לז עמוד א – כולם זזים שלב אחד

שלוש שורות כו'. אמר אביי: שמע מינה כי נייד - כולו נייד. - ולימא להו עד האידינא הוה יתיבנא ברישא - השתא מותביתו לי בדנבי! - אמר אביי, דאמרי ליה הכי: הוי זנב לאריות ואל תהי ראש לשועלים.⁸

ירושלמי סנהדרין פרק ד הלכה ח – בין תרבות ישראל לתרבות העמים

מיייתי לה רב ממתניתא. מתניתין אמרה: "הוי זנב לאריות ולא ראש לשועלים" - מתלא אמר: "הוי ראש לשועלים ולא זנב לאריות" - דתנין: צרכו לסמוך - סומכין מראשונה.⁹

מחלקי המים

¹ ברכת התורה היא אמנם: "וינתן ה' לראש וְלֹא לְזָנָב" (דברים כח יג), אך בדרך ארץ למדונו חכמים שאדם ישתדל להיות האחרון בליגה א' ולא הראשון בליגה ב' (לא רק בתורה ומדע, גם בספורט, באומנויות, בעסקים וכו'). ובאבות דרבי נתן נוסח א פרק כט בשם ר' יצחק בן פנחס, מורחב המאמר לישיבה עם חברים: "שב במקום חבירים והוי זנב לאריות ואל תהי ראש לשועלים". ויש לשים לב לשם הדרשן במשנה באבות: ר' מתיא בן חרש.

² ופסיקתא רבתי (איש שלום) פסקא י - כי תשא, מסביר: "שאם היו יושבין בטריגונין (שלוש צלעות של מלבן) היושבין בזויות מצטערים לראות אילו את אילו ואינן יכולין לשאול זה את זה".

³ ואיפה הנשיא? ראו תוספתא סנהדרין (צוקרמאנדל) פרק ח הלכה א: "הנשיא יושב באמצע זקנים יושבין מימינו ומשמאלו". וירושלמי סנהדרין פרק א הלכה ד: "הנשיא היה יושב באמצע כדי שיהו רואין אותו ושומעין קולו".

⁴ שהיה סדר חשיבות גם בתוך כל שורה, מימין לשמאל (תלוי מנקודת המבט של מי) בסדר יורד ולכל אחד מקומו הקבוע. ראו רש"י על המשנה שמסביר שבכל שורה היו כ"ג תלמידים, כמנין סנהדרין קטנה.

⁵ כגון שמת אחד מהם, או שנחלקו הסנהדרין באופן שהוצרכו הסנהדרין לסמוך עוד דיין למניינם", פירוש שטיינזלץ. למשל, אם בדיני נפשות שלחובה צריך רוב של שניים. ואפשר גם כאשר אחד מהדיינים חלה או שמתקשה להגיע לבית הדין.

⁶ ומי היה יושב בקהל? כל הבא - ברוך הבא? ראו שוב בירושלמי סנהדרין פרק א הלכה ד: "ומשם שולחין בכל עיירות שבארץ ישראל, וכל מי שהיו מוצאין אותו חכם עניו שפוי עין טובה נפש שפלה רוח נמוכה לב טוב יצר טוב חלק טוב, היו מושיבין אותו בבית דין שבהר הבית ואחר כך בבית דין שבחיל ואחר כך בבית דין הגדול שבלשכת הגזית". האם כך נבחר "הקהל", או שמא זו שיטה אחרת לגמרי, כיצד ממנים דיינים לבתי הדין.

⁷ מפרש שטיינזלץ: "סומכין את הגדול שמן השורה הראשונה, ומכיון שנתפנה מקום בשורה הראשונה יש להושיב שם אחר, ואז אחד מן השורה השניה בא לו לשורה הראשונה, ואחד מן השורה השלישית בא לו לשורה השניה, ובוררים להן עוד אחד הראוי לכך מן הקהל ומושיבין אותו בשורה השלישית. ולא היה יושב זה שעבר מהשורה השניה במקומו של הראשון שנתפנה עקב עלייתו לסנהדרין, אלא יושב במקום הראוי לו לפי מעלתו בסוף השורה".

⁸ כולם זזים שלב אחד כלפי מעלה, כפי שכבר אמרנו. ואם יאמר אחד שזו, נאמר מראש השורה השנייה: למה אני עכשיו בסוף השורה הראשונה, אומרים לו את המשל ממסכת אבות: הוי זנב לאריות ולא ראש לשועלים. ומעניין לדעת מה עושים אם אחד הדיינים (ולא האחרון שבשורה), נעדר מסיבה כלשהיא, ואח"כ חוזר, מחזירים את כולם שלב אחד אחורה? הזנב לאריות חוזר להיות ראש לשועלים?

⁹ בתלמוד הבבלי מצוטט המאמר: "הוי זנב לאריות ואל תהי ראש לשועלים" בלי לציין את מקורו (אולי משום שהיה זה פשוט לאביי ולכולם). בא התלמוד הירושלמי ומדגיש שזו משנה. ראשית, כפי שמדגישים מפרשי הירושלמי, ללמדנו שלמשנה שנאמרה במסגרת מסכת של דרך ארץ (פרקי אבות) והנהגות טובות, יש תוקף להלכה. ושנית, להעמיד את דברי חז"ל כנגד משל (מתלא) שכנראה היה מקובל בתרבות העולם הכללית. אמירה המיוחסת ליוליוס קיסר שאמר: אם אני צריך לבחור בין סגן ברומא או ראש כפר ליד רומא, אני בוחר בראש הכפר. לעולם אבחר להיות מס' 1, גם לקבוצה פחותה יותר, ולא מס' 2 בקבוצה חשובה יותר. באים חז"ל, בדרך ארץ ובסדרי דין וחשיבות בתורה, ואומרים בדיוק ההפך: "הוי זנב לאריות ואל תהא ראש לשועלים". ומי הוא שאומר זאת? ר' מתיא בן חרש שלימים ייסד קהילה משגשגת ברומא, ראו גמרא סנהדרין על ע"ב: " ... אחר רבי יהושע לפקיעין, אחר רבן גמליאל ליבנא, אחר רבי עקיבא לבני ברק, אחר רבי מתיא לרומי וכו' ". ומעניין באיזה משתי השקפות עולם אלה יבחרו בימינו: מדענים, רבנים, אמנים, אנשי רוח, סופרים, אנשי צבא, ספורטאים ו ... אוהדי בית"ר.